

• HUKUK VE İNSAN HAKLARI • DIŞ POLİTİKA • EKONOMİ

ÖNSÖZ

Bu raporda 2013 yılında Türkiye’de hukuk, dış politika ve ekonomi alanında meydana gelen gelişmeler incelenmiştir. Raporun oluşturulmasında özellikle SETA’nın (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) yayınlamış olduğu “2013’te Türkiye” raporundan faydalanılmıştır.

Türkiye 2013 yılında ekonomik ve siyasi açıdan önemli gelişmeleri geride bırakmıştır. Siyasi eksende yeni anayasa ve demokratikleşme paketleri gündemde yer alırken, yeni anayasadan istenilen sonuç 2013 yılında alınamamıştır. Çözüm sürecinin önemli adımlarından biri olarak nitelendirilen “Demokratikleşme Paketi” hak nezdinde olumlu olarak karşılanmıştır. Siyasi iktidarı geçmiş dönemlerde en güç durumlarda bırakan terör meselesi, 2013 yılında nerdeyse şehit haberinin gelmemesiyle toplumun büyük bir kısmı tarafından siyasi iktidarın başarısı olarak nitelendirilmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilecek olan seçimler ve Suriye’yle tırmanan gerilim de ülke gündemine önemli işlevler katmıştır. Türkiye siyasi gündemini yine sene içerisinde meşgul eden önemli olaylardan bir tanesi de Gezi parkı eylemleri olmuştur. Gezi Parkı olaylarında nerdeyse tüm Türkiye’de eylemler düzenlenirken, bu eylemlerin siyasi iktidarı ve ülkedeki istikrarı yıpratmaya yönelik olduğunu düşünen büyük bir kesimde siyasi iktidara olan desteklerini ve tavırlarını açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. 17 Aralık tarihinde ise Gezi eylemlerinin devamı niteliğinde addedilen “yolsuzluk ve rüşvet” operasyonu ülke gündemini sarsmıştır. Operasyonun hukuki yönü devam ederken, bu süreçte Ekonomi Bakanı, İç İşleri Bakanı ve Çevre ve Şehircilik Bakanı davanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi açısından görevlerinden istifa etmişlerdir. Başbakan Kabine de yeni değişikliklere giderken, birçok üst düzey emniyet mensubu ve bürokrat ise görevden alınmıştır.

Ekonomik açıdan Türkiye, 2013 yılında önemli gelişmeler kaydetmiştir. 3.havalimanı, 3.köprü ve Japonya’yla imzalanan nükleer santral anlaşması dev ihaleler olarak 2013 yılına damga vurmuştur. IMF ile olan borç ilişkisi sonlandırılırken, Türkiye borç alan bir ülke konumundan borç veren bir ülke konumuna gelmiştir. Ekonomik büyüme iç ve dış politikada yaşanan hareketli gelişmelere rağmen hedeflerin üzerinde gerçekleşmiştir. Uluslararası kredi kuruluşları, Türkiye’nin kredi notunu yaşanan iç ve dış politikadaki şoklara rağmen yatırım yapılabilir bir ülke olarak değiştirmişlerdir. 2013 yılında yaşanan tüm şoklara rağmen makroekonomik ve finansal yapıdaki istikrar devam etmiştir.

2013 yılında dış politikada yine birçok ülkeyle karşılıklı olarak vizeler kaldırılırken, Irak merkezi hükümeti ile buzlar erirken, Irak Bölgesel Kürt yönetimiyle olan ilişkiler ise tarihi bir

zirve yapmıştır. Bu dönemde İsrail, Türkiye'den özür dilerken, çok tatmin edici olmamakla birlikte uzun bir aradan sonra AB ilerleme sürecinde ki fasılların açılması da önem arz etmektedir. Suriye'yle yaşanan gerginlikler ise bu dönemde çözümsüz kalmıştır. Suriye lideri, Beşar Essad halkına karşı kimyasal silah kullanırken, mesele Birleşmiş Milletler 'de acil statüsüyle görüşülmüştür. Suriye'deki insanlık dramına karşı Türkiye önemli ve sert bir duruş sergilerken, BM almış olduğu kararlar neticesinde ise işlevini yitirmiş bir yapıda olduğunu göstermiş ve sert tepkilerle karşı karşıya kalmıştır.

Eğitim konusunda 2012 yılında çıkarılan 4+4+4 eğitim sisteminin yapısında toplumun talebinin karşılanması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 2013 yılının son döneminde dersanelerin dönüştürülmesi konusunda siyasi iktidar önemli kararlar alırken, toplumun belirli bir kesimi ise siyasi iktidarı burada hedef tahtasına oturtmuştur.

HUKUK VE İNSAN HAKLARI

2011'den bu yana dört yargı paketi yasalaşmıştır. Paketler insan haklarına dair iyileştirmeler içerse de, daha çok yargı organlarının hızlı, etkin ve işlevsel çalışabilmesi amacıyla çıkarılmıştır. Bu paketler, kısa sürede meyvelerini verirken yüksek yargıda görüşülmeyi bekleyen dosya sayısı hızla azalmıştır. Değişikliklerin içeriğinden ayrı olarak, paketlerin, demokratik değişiklikleri öngördüğü kabulünün kendisi de olumlu bir hava yaratmıştır. Bu atmosfer bile kamuoyundaki beklentilerle birlikte bazı mağduriyetleri giderici hukuksal sonuçlar doğurmuştur. Fakat günü kurtarmaya ve imaj düzeltmeye yönelik olmayan köklü ve sahici yargısal reform ihtiyacı devam etmektedir.

YENİ ANAYASA SÜRECİ

19 Ekim 2011 tarihinde yeni bir anayasa yapmak amacıyla T.B.M.M Başkanı Başkanlığında kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu, 18 Kasım 2013 tarihinde çalışmalarını fiilen sonlandırmıştır. Çalışmalar 25 ay sürmüştür.

Yeni anayasaya ilişkin 70 bine yakın bireysel görüş, 104'ü üniversiteler olmak üzere 500'e yakında kurumsal görüş, tasnif edilerek komisyon havuzuna aktarılmıştır.

Toplamda 172 madde kaleme alınmış, bunlardan 40'tan fazlası temel hak ve hürriyetler konusunu kapsarken, 60 madde uzlaşıyla kabul edilmiştir.

Sonuç olarak baktığımızda Türkiye tarihinde ilk kez uzlaşıyla bir anayasa oluşturulmaya çalışılmış olup, istenilen netice elde edilememiş olsa dahi komisyon önemli işlere imza atmıştır. Muhakkak ki ilerleyen süreçte, 60 maddede uzlaşılmış olması çalışmalarını daha da kolaylaştıracaktır.

DEMOKRATİKLEŞME PAKETİ

İnsan hakları açısından 2013'e damgasını vuran en önemli gelişmelerden birisi, 30 Eylül 2014 günü Başbakan Erdoğan tarafından açıklanan ve birçok özgürlük alanına ilişkin düzenlemeler öngören Demokratikleşme Paketi olmuştur. Aynı zamanda bir "insan hakları paketi" olarak da tanımlanabilecek olan Demokratikleşme Paketi, bir yandan Türkiye'nin kronik demokrasi problemlerinden bazılarını çözmeyi amaçlamakta, bir yandan da kişi özgürlüğü ve güvenliği, azınlık hakları, farklı dilde eğitim ve siyasi propaganda gibi pek çok alanla ilgili insan hak ve özgürlüklerinden yana kayda değer iyileştirmeler öngörmektedir. Paket bir kısmı yasal düzenleme veya değişiklik gerektiren, ama bir kısmı da idari düzenlemelerle hayata geçirilebilecek değişiklikler içermektedir. Paketin önemli bir kısmı siyasi sistemi güçlendirmeyi ve katılımcı demokrasiyi artırmaya yöneliktir. Seçim sisteminin tartışmaya açılması, siyasi partilere hazine yardımının yüzde 7'den 3'e indirilmesi, siyasi partilerin örgütlenme yapısı ve siyasi partilere üye olma konusundaki düzenlemeler pakette yer alan yenilikler arasındadır.

Demokratikleşme Paketi, aynı zamanda bir insan hakları sorunu olan Kürt sorununun çözümü açısından önem arz etmektedir. Örneğin, seçimlerde ve ön seçimlerde Türkçeden başka dillerde propaganda yasağının kalkması; şimdilik özel okullarla sınırlı olsa da, farklı dil ve lehçelerde eğitimin önünün açılması sorunu çözmeye yönelik pakette yer alan yeniliklerdendir. Yasak harflerin önündeki engelin kaldırılması, değiştirilmiş yer-yöre isimlerinin iadesinin kolaylaştırılması da önem ve anlam ifade etmektedir.

İnsan hakları açısından ülkenin kronik sorunları arasında yer alan kamu sektöründe başörtüsü yasağının kaldırılması da paketin sağladığı önemli yeniliklerdendir.

Pakette yer alan tüm bu olumlu yeniliklere rağmen, yerel demokrasinin güçlendirilmesine yönelik bir yeniliğin olmaması paketin eksik yönleri arasında yer almaktadır.

Ulusal Koruma Mekanizmaları

Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu; 2010 yılında gerçekleştirilen referandum sonucu hayata geçirilen anayasa mahkemesine bireysel başvurunun yolunun açılması, hukuk sistemimiz üzerindeki yükü azaltması açısından önem arz etmektedir. Bireysel başvuruların kabul edildiği 24 Eylül 2012 tarihinden 9 Aralık 2013 tarihine kadar geçen 14 aylık sürede, Anayasa Mahkemesine 10.156 başvuru olmuştur. Anayasa mahkemesi bu başvuruların 3428 tanesini sonuçlandırmıştır. Buda toplam başvurunun yüzde 34'ünün sonuçlandırıldığını göstermektedir.

Kurulacak Yeni Kurumlar

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu; 30 Eylül 2013 tarihinde açıklanan demokratikleşme paketinde yer alan kurul, Türkiye’de bu alandaki eksikliği gidermek yolunda atılan önemli bir adım olacaktır.

Kolluk Gözetim Komisyonu; Kolluk Gözetim Komisyonunun kurulmasına ilişkin yasa tasarısı, 2013 yılında TBMM gündeminde yer almıştır. Söz konusu Tasarı’nın AİHM tarafından etkili bir iç mekanizma için gerekli olan (bağımsızlık, yeterlilik, hızlilik, kamunun denetimine açıklık ve mağdurun katılımı gibi) şartları taşıması halinde, Türkiye’de uzun bir süredir eksikliği vurgulanan kolluk birimlerine ilişkin etkili bir iç şikâyet mekanizması sağlanmış olacaktır. Ancak tasarıya göre komisyonun İç İşleri Bakanlığı bünyesinde kurulması, tüzel bir kişiliğinin olmaması, İçişleri Bakanlığı Müsteşarının başkanlığında toplanacak olması AİHM’nin belirttiği şartlara uymamaktadır.

DIŞ POLİTİKA

MISIR İLE İLİŞKİLER

Mısır tarihinde gerçekleştirilen ilk demokratik seçimin ardından, Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkiler adeta zirveye tırmanmıştır. İki ülke arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) yürürlüğe girerek ülkeler arası ilişkilerin düzeyi artırılmış, ticaret hacmi 6 milyar dolara yaklaşmış, Türk yatırımcıları Mısır’da yatırım yapmaya teşvik edilerek yatırımların 2 milyar doları bulmasının önü açılmıştır. İki ülke arasında ortak askeri tatbikat düzenlenmiş, turizm sektöründe işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye belediyecilik ve kamu hizmetleri alanında Mısır’a yardımda bulunmuş olup, Mısır’ın içinde bulunduğu mali sıkıntıların giderilmesi için 2 milyar dolar yardımda bulunmuştur.

Fakat iyiye giden ilişkiler 3 Temmuz’da askerinin yönetime el koymasıyla adeta kopma noktasına gelmiştir. Türkiye, Mursi’nin devrilmesine küresel siyasi mekanizmalarda çok sert eleştiriler yönetirken, dünyayı darbeye sessiz kalmakla suçlamıştır. Türkiye TRT Kahire Ofisini kapatmış, Mısır büyükelçisini Ankara’ya çağırarak, Mısır’da öğrenim gören öğrenciler ve iş adamları ülkelerine geri dönmüşlerdir. Mısır’da darbe yönetimi ise Türk dizilerini yasaklatmış, ticaret odaları gibi kurumlar Türk mallarını boykot etme kararı almışlardır. Ancak tüm bunlara rağmen Rabia meydanında darbe karşıtları Türkiye lehine sloganlar atmış ve Erdoğan’ın posterlerini açmışlardır.

SURİYE İLE İLİŞKİLER

Suriye meseli Mart 2011'den bu yana sadece Türkiye gündeminde değil dünya gündeminde yer almaktadır. Türkiye komşusu Suriye'de meydana gelen olaylara sessiz kalmamıştır. Suriye'de meydana gelen iç çatışmalardaki belirsizlikler, Suriye'nin Türk jetini düşürmesi, Reyhanlı'da hayatını kaybeden vatandaşlar iki ülke arasındaki ilişkileri koparmıştır. Ancak Suriye'yle yaşanan gerginlikler bu dönemde çözümsüz kalmıştır. Suriye lideri, Beşar Essad halkına karşı kimyasal silah kullanırken, mesele Birleşmiş Milletler 'de acil statüsüyle görüşülmüştür. Suriye'deki insanlık dramına karşı Türkiye önemli ve sert bir duruş sergilerken, BM almış olduğu kararlar neticesinde ise işlevini yitirmiş bir yapıda olduğunu göstermiş ve sert tepkilerle karşı karşıya kalmıştır.

IRAK İLE İLİŞKİLER

2013 yılında Irak merkezi hükümeti ile buzlar erirken, Irak Bölgesel Kürt yönetimiyle olan ilişkiler ise tarihi bir zirve yapmıştır. Çözüm süreci kapsamında Barzani'nin Diyarbakır'a gelmesi, barış yanlısı söylemleri Türkiye ve Irak'ı birbirine yakınlaştırmaya devam etmektedir.

Türkiye-Irak ilişkileri siyasi boyutta yeniden hareketlenirken ekonomik ilişkiler de güçlenerek devam etmiştir. Türkiye'nin Almanya'dan sonra en fazla ihracat gerçekleştirdiği ülke olan Irak'a 2013 Ekim ayı itibarıyla ihracat 9,524 milyar doları bulmuştur. Bu rakamın 2012 yılı toplamı itibarıyla 10,8 milyar dolar olduğu dikkate alındığında ekonomik ilişkilerin zedelenmeden devam ettiği hatta daha da ilerlediği görülmüştür.

Öte yandan Türkiye-Irak ekonomik ilişkilerinin enerji alanındaki işbirliğiyle daha da güçleneceği öngörülmektedir. Nitekim bu konuda Ankara ile Erbil arasında yürütülen temaslar somut bir noktaya taşınmıştır. 30 Temmuz'da Ankara'yı ziyaret eden İKBY Başbakanı Neçirvan Barzani ile bu konuda temel atılmış; 27 Kasım'da gerçekleştirdiği ikinci bir ziyaretle bir mutabakat oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Bağdat'la da bir koordinasyon kurulmuş; Kuzey Irak petrolünün, Türkiye'den dünyaya ihracı konusunda anlaşmaya varılmıştır.

İSRAİL İLE İLİŞKİLER

2013 yılı İsrail-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesinde büyük önem taşımaktadır. ABD başkanı Obama'nın İsrail'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında İsrail Başbakanı Netanyahu, Mavi Marmara gemisi baskınında hayatını kaybedenler için Türkiye'den özür dilemiştir. İki ülke arasında 3 yıl boyunca esen soğuk rüzgârlar azda olsa İsrail'in özür dilemesinin ardından dinmiştir.

Netanyahu'nun özür dilemesinin ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan İsrail ile bağların tamir edilebilmesi için üç şart ileri sürmüştür: (1) Resmî özür, (2) baskın sırasında hayatlarını kaybedenlerin ailelerine tazminat ödenmesi ve (3) Gazze Şeridi'ndeki İsrail

ablukasının kaldırılması. Erdoğan, İsrail'in, Gazze de dâhil olmak üzere İşgal Altındaki Filistin Topraklarında (İAFT) insanî durumun iyileştirilmesi konusunda daha önceden vermiş olduğu sözü tutması gerektiğini vurgulamıştır. Özrün ardından iki ülke büyükelçilerinin görevlerine geri dönmesi ve tam diplomatik ilişkilerin tekrar başlaması konusunda mutabakata varmışlardır.

Özür aynı zamanda Türkiye'ye İsraili turist girişinin artırılmasına ilişkin görüşmeleri başlatırken ekonomik ilişkilerin hızlandırılması, enerji kaynaklarının paylaşımıyla ilgili anlaşma imzalanması ve Suriye krizine bir son verilmesi için işbirliğinde bulunulmasını da gündeme getirmiştir. Bölgedeki iki önemli ve istikrarlı müttefikinin arasının düzelmesi Amerika Birleşik Devletleri'ni de oldukça rahatlatmıştır.

Fakat Nisan ayı içerisinde Türkiye, İsrail'in Gazze ablukasını kaldırmadığı gerekçesiyle NATO Akdeniz Forumu'na katılmayı reddetmiştir. Görünen o ki normalleşme sürecine giren Türkiye ve İsrail ilişkilerinin geçmiş yıllardaki seviyelerine gelebilmesi için İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukayı kaldırması gerekmektedir.

AB İLE İLİŞKİLER

Türkiye ve AB ilişkileri 2013 yılında tekrardan bir dinamizm kazanmıştır. Bu dönemde çok tatmin edici olmamakla birlikte uzun bir aradan sonra AB ilerleme sürecinde ki fasılların açılması önem arz etmektedir. AB'nin Türkiye'ye uyguladığı bir çifte standart olarak görülen vize sorunu, 16 Aralık tarihinde imzalanan geri kabul anlaşmasıyla bir çözüm ivmesi kazanmıştır.

ABD İLE İLİŞKİLER

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler 2013 yılında inişli çıkışlı bir grafik izlemiştir. 1 Şubat tarihinde ABD Ankara Büyükelçiliğine DHKP-C tarafından intihar saldırısı düzenlenmiştir. İki ülke arasındaki diplomatik ziyaretler bu dönem içerisinde en üst düzeyde gerçekleşmiştir. Genel itibariyle ilişkiler bu dönemde olumlu bir seyir izlese de ABD büyükelçisinin Türkiye ve Çinli bir firma arasında imzalanan füze protokolünden kaygı duyduklarını belirtmesi ve gezi parkı eylemleri sürecinde takındıkları tavır iki ülke arasındaki ilişkileri germiştir.

EKONOMİ

Türkiye, 2009 yılının son çeyreğinden itibaren pozitif yönlü büyümesine başlamış ve 2013 yılı üçüncü çeyreğine kadar 4 yıl boyunca aralıksız büyümesini sürdürmüştür. Küresel ekonomik krizden dolayı birçok gelişmiş ülkede daralma yaşanırken, Türkiye ekonomisi 2013 yılı üçüncü çeyrek itibarıyla OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ülkeleri içinde ikinci, G-20 ülkeleri içinde ise en hızlı büyüyen dördüncü ekonomi olmuştur.

Bununla birlikte küresel ekonominin ve siyasi dengelerin sürekli olarak değiştiği küresel ekonomik kriz sonrası dönemde (2008-2012) Avrupa Birliği ülkelerinin Türkiye'nin dış ticaret pazarları içindeki payı azalırken, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yapılan ihracatın oranı artış göstermişti. Fakat 2013 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki siyasi belirsizlikler ticaretin azalmasına sebep olmuş, Avrupa Birliği ülkelerinde meydana gelen kısmi toparlanma süreci ile dış ticaret hacmi artmıştır.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesine yapılan ihracatın payının azalmasına ve AB ülkelerinin tam olarak toparlanamamasına rağmen Türkiye 2013 yılında 151,7 milyar dolarlık bir ihracat gerçekleştirmiştir.

Türkiye ekonomisinin gelişmiş ülkelere ayrışmasında en önemli katkıyı yapan mali göstergelere bakıldığında ise, bütçe açığının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı 2012 yılında yüzde 2,1 olarak gerçekleşirken, 2013 yılı için OVP'de yüzde 1,2 olarak öngörülmüştür. Böylece Türkiye'nin bütçe açığının GSYH içindeki payının küresel ekonomik kriz öncesi seviyeden daha düşük bir seviyeye gelmesi ve son 3 yıldır aralıksız Maastricht kriteri olan yüzde 3'ün altında gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Kamu maliyesinde gerçekleşen bu göstergeler, Türkiye'nin hem AB ülkelerinde devam eden borç krizinin olumsuz etkilerini bertaraf etmesini hem de ekonomi politikalarının uygulanmasında geniş manevra alanı bulmasına önemli katkılar sağlamıştır.

FED POLİTİKALARI ve TÜRKİYE EKONOMİSİ

2008 yılı küresel ekonomik krizi ABD'de başlamış ve devamında Avrupa Birliği ülkelerinde borçluluk krizi olarak ortaya çıkmıştır. Bu krizlerde FED para basma ve tahvil alımı şeklindeki genişletici para politikalarıyla ekonomik krizin etkilerini azaltma yoluna gitmiştir.

FED'in politikası sonucu küresel ekonomide ortaya çıkan likidite bolluğu, gelişmiş ülkelere göre daha güvenilir liman olarak görülen ve faiz oranları gelişmiş ülkelere oranla daha yüksek olan gelişmekte olan ülkelere aktarılmıştır.

Böylece FED'in uyguladığı genişletici para politikaları nedeniyle ve gelişmekte olan ülkelere sermaye girişinin artışı, bu ülkeleri yükseliş dönemine sokmuş, bir anlamda gelişmiş

ülkelerin ekonomik krizi gelişmekte olan ülkelerin fırsatı haline gelmiştir.

Fakat 2013 yılı Mayıs ayında FED'in likiditeyi azaltacağı yönündeki açıklamalar ve bu doğrultuda oluşan beklenti, sermayenin Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere çıkışına; sermaye çıkışı da tasarruf oranları düşük olan Türkiye'nin dış finansman bağımlılığı nedeniyle Türk Lirası'ndaki değer kaybına neden olmuştur. Buna 2013 yılı ortasında başlayan Gezi Parkı eylemlerinin de katkısı şüphesizdir. Fakat FED'in açıklamaları doğrultusunda küresel ekonomideki belirsizlik ortamının artması nedeniyle, Türkiye ekonomisinin on yılda kazandığı yabancı yatırımcı gözündeki algısını negatif etkilese de kalıcı bir sonuç doğurmamış, 2013 yılının ekonomik büyümesi hedeflerin üzerinde gerçekleşmiştir. Çünkü, Türkiye ekonomisinde 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra aldığı tedbirler, uygulanan ekonomik istikrar programları, 2002-2012 döneminde gerçekleşen mali disiplin, harcama azaltıcı politikalar, büyük çapta yapılan özelleştirmeler ve gerçekleştirilen reformlar kamu maliyesindeki olumlu görünüme katkı sağlamıştır. Bu çabalar geleceğe yönelik beklentileri de olumlu etkilemiştir.

FED'in söz konusu genişletici para politikası uygulamalarını ve dolayısıyla gelişmekte olan ülkelere giren sermaye akışının yavaşlayacağı anlamına gelen tahvil alımını 2013 yılı sonunda aldığı azaltma kararıyla, Ocak 2014'ten itibaren başlamak üzere 85 milyar dolar olan tahvil miktarı 75 milyar dolara düşürülmüştür. FED'in geleceğe dönük parasal sıkılaştırma kararı ile Türkiye'de 17 Aralık'ta hükümete karşı gerçekleşen ve ekonomiyi hedef alan uluslararası operasyonun aynı döneme denk gelmesi manidardır.

FED'in tahvil alımını 2013 yılı sonunda azaltma kararı alarak 85 milyardan 75 milyar dolara indirmesi kısa dönemde kurları bir miktar etkilese de makroekonomik göstergeleri etkilemeyecektir. FED'in açıklama yapması küresel ekonomideki belirsizlik ortamını azaltsa da, FED'in bu azaltımı sürdürüp sürdürmeyeceği önemlidir. Bu nedenle Türkiye ekonomisinin buna göre önlem alması gerekmektedir. Uzun dönemde ise, FED'in tahvil alımını azaltmayı sürdürmesi ve tahvil alımını sonlandırması yatırım fonlarının gelişmekte olan ülkelere çıkmasına, para birimlerinin değer kaybetmesine ve ekonomik büyümenin negatif etkilenmesine neden olabilecektir. Eğer kurda ve enflasyonda yükseliş devam ederse faizler yükselecek, bu durum da projelerin maliyetlerinin yükselmesine neden olacaktır. Dolayısıyla mevcut projelerin bir an önce hayata geçirilerek tamamlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme açısından da önemlidir. Bu nedenle Türkiye ekonomisinin büyümesini sürdürmesi ve bununla birlikte cari açığı sürdürülebilir düzeyde tutması önem arz etmektedir.

2013 yılı ekonomik büyüme verileri, makroekonomik görünümde iyileşme beklentilerini yükseltmiş ve hedeflerin yakalanacağı sinyali vermiştir. Ayrıca Türkiye, siyaset, ekonomi ve hukuk alanında gerçekleştirdiği çok sayıda köklü reformlarla, içeriden ve dışarıdan gelen

şoklara karşı kendisini koruyacak bir ülke haline gelmiştir. Diğer yandan, ekonomide sağlanan bu iyileşmeler neticesinde 2012 yılında Fitch, 2013 yılında Moody's ve JCR gibi önde gelen uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları Türkiye'nin kredi notunu "yatırım yapılabilir seviyeye" yükseltmiştir. Türkiye, bu not artırımını ile 1994 yılından bu yana ilk kez yatırım yapılabilir seviyede not almıştır.

CARİ AÇIK ve YURTIÇİ TASARRUFLAR

Ekonomik büyümenin arttığı dönemlerde artan cari açık Türkiye ekonomisi için önemli bir yapısal sorun haline gelmiş, bu sorun yüksek ekonomik büyüme rakamlarından vazgeçilmesine neden olmuştur. 2012 yılında yüzde 10 seviyesine yaklaşan cari açığı düşürmek için ekonomik büyümeden büyük oranda feragat edilmiştir. 2013 yılında küresel ekonomideki belirsizliğin azalmasına bağlı olarak yeniden ekonomik büyüme yükselişe geçmiş, beraberinde cari açığa da artış meydana gelmiştir. 2013 yılı üçüncü çeyreği itibariyle cari açığın GYSH içindeki oranı yüzde 7,9 olmuştur.

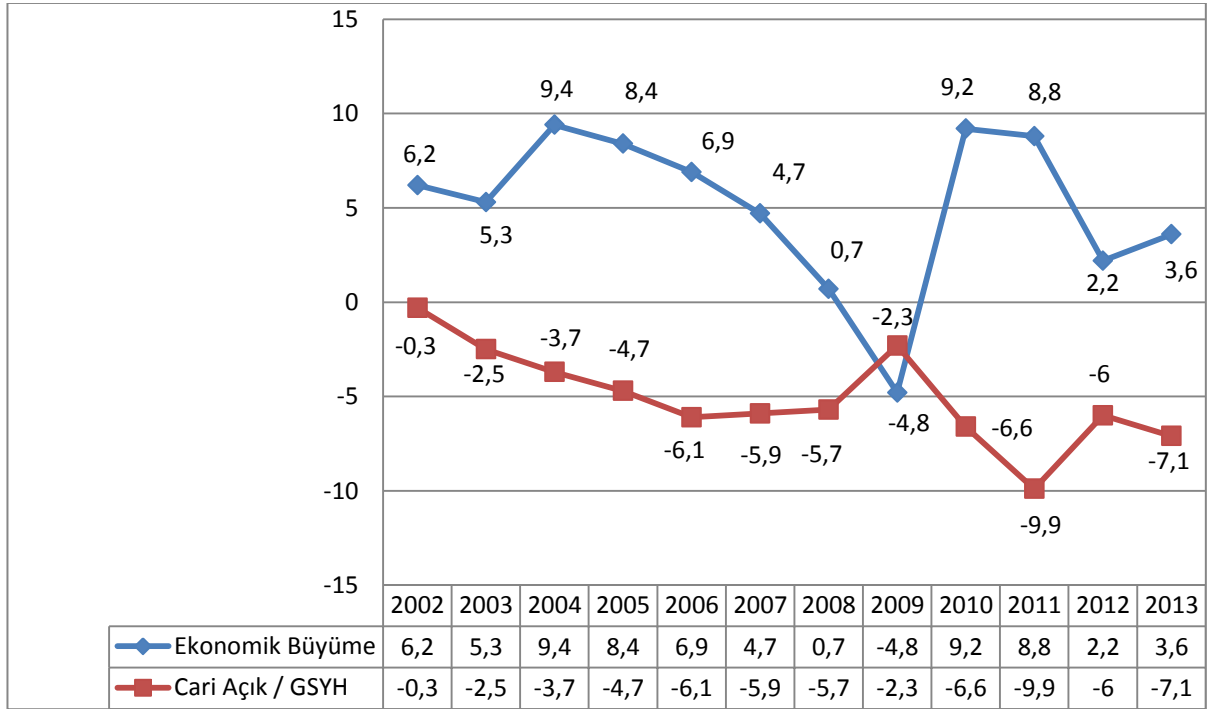
Diğer taraftan, Orta Vadeli Program'da (OVP) istikrarlı büyümeyi sağlamak ve sürdürülebilir cari açık düzeyi için cari açığın finansmanının mümkün olduğunca doğrudan yatırımlar ve uzun vadeli kaynaklarla karşılanması önem taşımaktadır. Cari açığın GSYH içindeki payı 2013 yılı için yüzde 7,1; 2014 yılı için yüzde 6,4; 2015 yılı için yüzde 5,9 ve 2016 yılı için yüzde 5,5 olarak hedeflenmektedir. Ekonomik verilerdeki gerçekleştirmelerin dördüncü çeyrekte de üçüncü çeyrekteki benzer şekilde gerçekleşmesi durumunda ise cari açık/GSYH oranı hedeflenenin altında kalacaktır.

Türkiye ekonomisinde cari açığın yapısal bir sorun olarak kalmasının nedeni yurtiçi tasarrufların istenilen düzeyde olmamasıdır. Yurtiçi tasarrufların GSYH içindeki payının düşük olması, cari açığın finansmanında dış finansmana olan bağımlılığın artmasına neden olmuştur. Türkiye'de var olan yüksek düzeydeki tasarruf açığı sorunu nedeni ile yatırımların büyük bir kısmı dış tasarruflar ile finanse edilmektedir. Ulusal tasarrufların artırılarak artan ulusal tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi ve israfın azaltılması amaçlanarak Onuncu Kalkınma Planı'nda "Yurtiçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafın Önlenmesi Programı'na yer verilmiştir.

Diğer yandan, 2014-2016 dönemi için hazırlanan Orta Vadeli Program(OVP)'da cari açığın kısa vadede azaltılmasının yanı sıra orta ve uzun vadede de kalıcı bir şekilde sürdürülebilir düzeye indirilebilmesi hedeflenmektedir. Buna yönelik olarak ise yüksek katma değerli ürün üretiminde artış sağlanarak ithalata olan bağımlılığın azaltılmasıyla yurtiçi tasarrufların artırılması ve yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılmasıyla da dış ticaret açığını azaltıcı ve finansman kalitesini iyileştirici politika hedefleri konmuştur.

Söz konusu hedefler ile hem ekonomik görünümdeki iyileşmeler desteklenmiş hem de belirsiz küresel ekonomiye karşı bir önlem alınmıştır. Özellikle Euro bölgesi ekonomilerinde süren belirsizlik ortamında, Türkiye ekonomisinin makul bir ekonomik büyüme gerçekleştirerek cari açığın düşürülmesiyle, Türkiye'nin kredi notunun 2012 yılı Kasım ayında uluslararası bir kredi derecelendirme kuruluşu tarafından, 2013 yılında ise iki kuruluş tarafından daha yatırım yapılabilir düzeye çıkartması, cari açığa oluşan düzelme ve yeni bir not artırımı yönündeki beklentilerde olumlu etki oluşturmuştur. Bu doğrultuda 2012 yılının ikinci yarısından itibaren 2013 yılı Mayıs ayına kadar Türkiye mali piyasaları istikrarlı bir şekilde büyümüş ve diğer ülkelere göre olumlu yönde ayrılmıştır.

EKONOMİK BÜYÜME ORANI VE CARI AÇIK/GSYH ORANI (%)

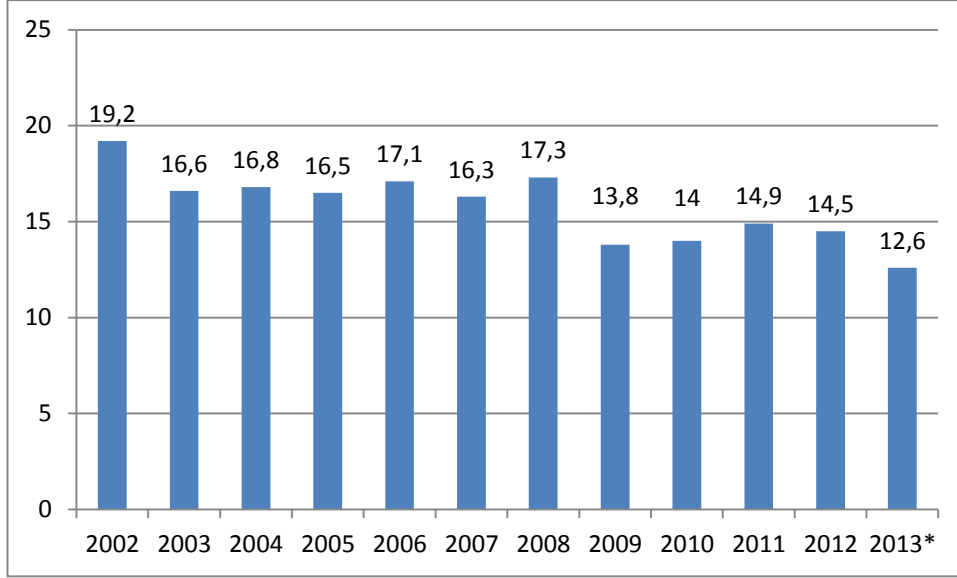
Kaynak: TÜİK

* OVP (2014 – 2016) tahmini

Türkiye özelinde yatırım hedeflerine ulaşmada en büyük katkıyı tasarrufların yapacağı öngörülmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin 2023 ekonomik hedefleri kapsamında, gerekli yatırımların yapılmasında yurtiçi kaynaklı tasarrufların kullanılması zorunlu hale gelmiştir. İstanbul Finans Merkezi (İFM) projesi kapsamında İstanbul'un küresel bir finans piyasası haline getirilmesi hem uluslararası fon girişlerine aracılık edilmesini sağlayacak hem de çeşitlenen finansal enstrümanlar sayesinde yurtiçi tasarrufları arttıran bir rol üstlenecektir. Bu sayede Türkiye ekonomisinin sıcak para olarak adlandırılan yabancı sermaye giriş ve

çıkışlarına karşı olan kırılganlığı azaltılmış olacaktır.

YURTIÇİ TASARRUFLAR/GSYH (%)

Kaynak: Dünya Bankası

*** OVP (2014 – 2016) tahmini**

DIŞ TİCARET

Dış ticaret, küresel ekonomide rekabetin en belirleyici unsurlarından birisidir. Bu doğrultuda Türkiye ekonomisi bu küresel rekabet ortamında 2002 yılından itibaren girdiği yeni ekonomik süreçle birlikte sürekli artan bir pazar büyüklüğüne ulaşmıştır. Ayrıca dış ticaret hacmi 2008 küresel ekonomik kriz yılına kadar sürekli artmıştır. 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle dış ticaret hacmi düşmüş fakat 2010 yılındaki hızlı toparlanmayla birlikte dış ticaret hacminde de artış başlamıştır. Bununla birlikte ihracat ve dış ticaret hacmi artmaya devam etmiştir. 2013 yılı Türkiye ihracatı Ocak-Aralık yani yılsonu döneminde 151,7 milyar dolar olarak gerçekleşirken, dış ticaret hacmi ise Ocak-Kasım döneminde 367 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Dış ticaretin küresel ekonomideki seyri ise 2008 küresel ekonomik krizinden sonra değişmiştir. Gelişmekte olan ülkeler küresel ekonomik krizin olumsuz etkilerini kısa sürede giderirken, gelişmiş ülkeler krizle mücadeleye devam etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomik kriz sonrası istikrarlı makroekonomik göstergeleri dış şokların etkisinin minimize edilmesini sağlamıştır. Türkiye'nin de bu süreçte en büyük ticaret pazarı olan Avrupa Birliği ülkelerine ihracatı düşmüş, fakat Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yaptığı pazar genişlemesi ile krizden ihracatını yükselterek çıkmıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin dünya üretimindeki payı artarken gelişmiş ülkelerin

ekonomik büyüme hızı düşmüştür.

KAMU FİNANSMANI

Türkiye ekonomisinin 2002 yılından bu yana sürdürdüğü kamu maliyesi performansı 2013 yılında da gerçekleşmiş ve mali hedefler tutturulmuştur. Gerek küresel ekonomilerdeki belirsizlik, gerekse gelişmiş ülkelerin içinde bulunduğu yüksek borç oranları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin kamu maliyesi göstergelerindeki sürdürülebilir düzeyler bu ülkelerin önemli ölçüde ayrışmasını sağlamaktadır. Kamu maliyesi alanında gösterilen performanstaki iyileşmeler, dış ticarete gelişmiş ülkelerin ekonomik krizleri ve Ortadoğu ülkelerinin siyasi krizlerine rağmen, ekonominin diğer alanlarında da başarılı bir seviyeye ulaşmalarına katkı sağlamaktadır.

Türkiye ekonomisinin gelişmiş ülkelere ayrışmasında en önemli katkıyı yapan mali göstergeler bakıldığında bütçe açığının GSYH içindeki payı 2012 yılında yüzde 2,1 olarak gerçekleşirken, 2013 yılı için yüzde 1,2 olarak öngörülmüştür. Böylece Türkiye'nin bütçe açığının GSYH içindeki payının küresel ekonomik kriz öncesi seviyeden daha düşük bir seviyeye gelmesi ve son 3 yıldır aralıksız Maastricht kriterinin sağlanması hedeflenmektedir.

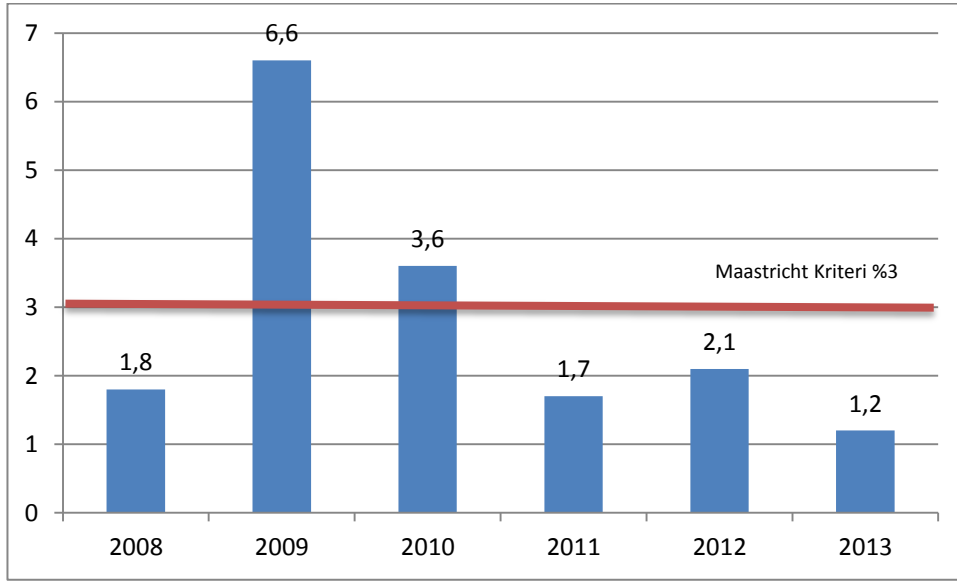
Kamu maliyesi performansını gösteren bir başka veri de AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH içindeki payıdır. Türkiye ekonomisinde sağlanan mali disiplin, borçların GSYH içindeki payının her yıl kademeli olarak düşüşünü beraberinde getirmekte, bir anlamda yerli kaynakların yurtiçine aktarılmasına fırsat sağlamaktadır. Bu doğrultuda Türkiye ekonomisindeki AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH içindeki payı 2003 yılından 2008 yılına kadar sürekli azalmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında küresel ekonomik krizin etkisiyle az da olsa artan oran 2010 yılı itibarıyla yeniden azalışa geçmiştir. Bu kısa süreli artışa rağmen 2003 yılından bu yana Maastricht kriterlerinin altında kalmıştır.

Kamu maliyesindeki bu performans sürdürülebilir ekonomik büyümenin de başlıca kaynağı olmuştur. 2002 yılından bu yana devam eden sıkı mali disiplin 2013 yılında da dış şoklara ve belirsizliklere karşı istikrarlı görünümün korunmasına katkı sağlamıştır. Böylece ekonomik büyüme sürdürülmüş ve makroekonomik göstergelerde hedeflenen seviyeler yakalanmıştır. Buna yönelik olarak yapısal reformların yapılması ve yurtiçi tasarrufları artırmaya yönelik önlemlerin artırılması gerekmektedir. Bu sayede kamu maliyesindeki ve diğer makroekonomik göstergelerdeki iyileşmeler kalıcı hale gelecek ve en önemli yapısal sorun olan cari açığın da önüne geçilebilecektir.

Diğer yandan 2013 yılında kamu maliyesinde gerçekleşen bir başka iyileşme de Türkiye'nin IMF'ye olan borçlarında gerçekleşmiştir. 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla Türkiye'nin IMF'ye olan 23,5 milyar dolar olan borçları sıfırlanmıştır. Türkiye – IMF ilişkilerinde yeni

dönem olarak adlandırılacak bu borçsuz dönemde, Türkiye IMF'den borç alan ülke konumundayken borç veren ülke konumuna gelmiş, kaynak sağlayıcı rolleri değişmiştir. 2012 yılı başından itibaren IMF kaynaklarının artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında, çeşitli ülkeler tarafından 461 milyar tutarında kaynak taahhüt edilmiş, Türkiye'de G-20 Los Cabos Liderler Zirvesi'nde 5 milyar dolar kaynak taahhüdünde bulunmuştur.

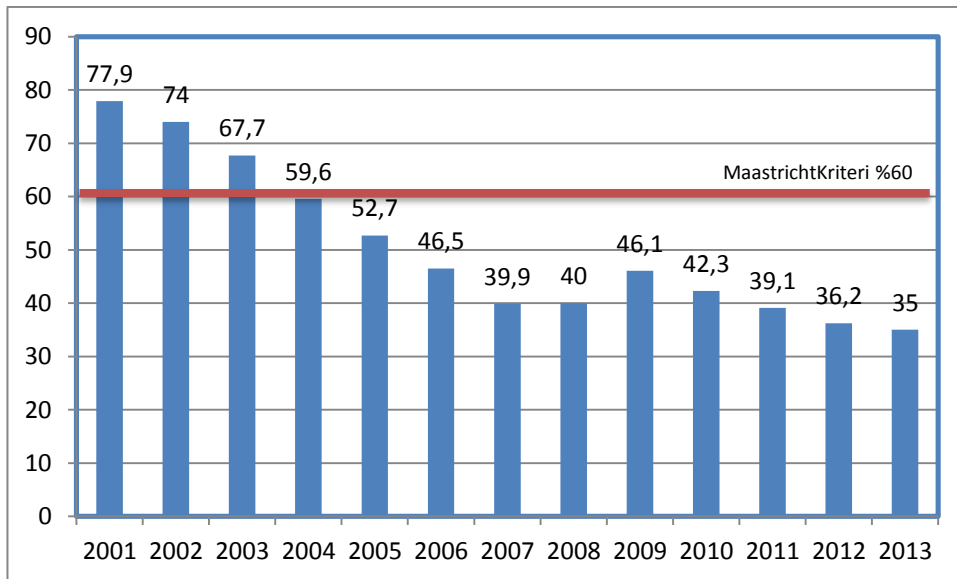
BÜTÇE AÇIĞI GSYH (%)

Kaynak: TÜİK

*OVP (2014 – 2016) tahmini

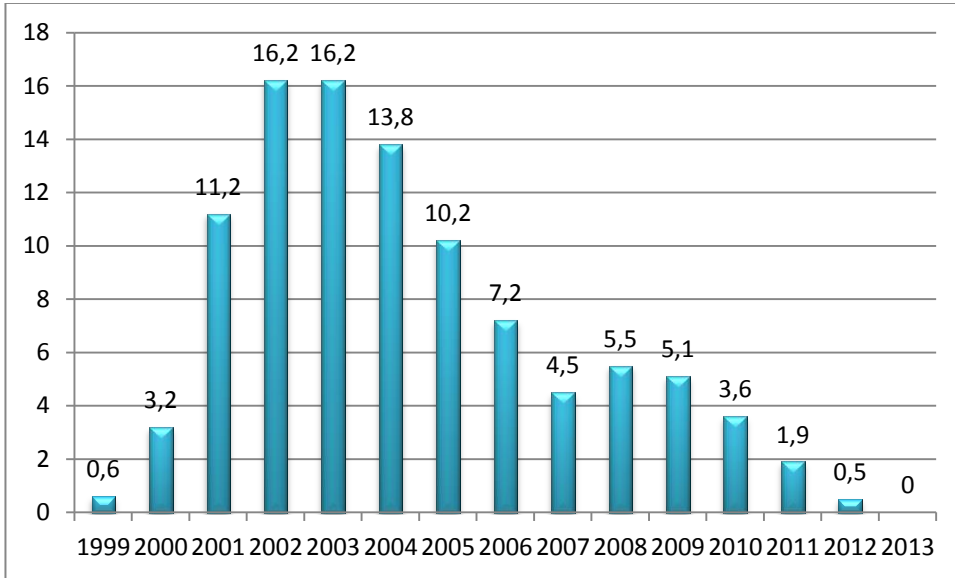
AB TANIMLI GENEL YÖNETİM NOMİNAL BORÇ STOKU/GSYH (%)

Kaynak: TÜİK *OVP (2014 – 2016) tahmini

Kamu maliyesinde gerçekleşen bu göstergeler Türkiye'nin AB ülkelerinde devam eden borç krizinin olumsuz etkilerini minimize etmesine ve ekonomi politikalarında geniş manevra alanı bulmasına katkı sağlamıştır. Bu sayede Türkiye küresel ekonomideki olumsuz tablodan diğer gelişmekte olan ülkelere nazaran daha az etkilenmiştir. Ayrıca kamu maliyesinin katkı sağladığı makroekonomik göstergelerdeki iyileşmeler sayesinde 2013 yılındaki iç ve dış şoklar Türkiye ekonomisini sarsmamıştır. Böylece ekonomiye verilen şoklar makroekonomik istikrara zarar vermemiş, orta vadeli hedefler yakalanmıştır. İç ve dış şokların en etkili olduğu Gezi olayları ve FED kararlarına ilişkin açıklamalara rağmen makroekonomik görünümde ve finansal istikrarda bozulma olmamıştır.

IMF'YE OLAN BORÇLAR

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı (1 SDR=1,5 Dolar)

PARA POLİTİKASI

2012 yılından bu yana süren küresel ekonomideki belirsizlikler 2013 yılında da devam etmiş, ABD ekonomisindeki ve gelişmiş ülkelerdeki toparlanma henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır. Bu nedenle küresel piyasalardaki finansal imkânlar azalmış ve parasal sıkılaştırma politikaları devreye girmiştir. Bu durumun önümüzdeki dönemde de devam edeceği göz önünde bulundurularak Türkiye ekonomisindeki para politikasına ilişkin hedefleri belirlenmiştir.

2013 yılı ilk çeyreğinde enflasyon bir önceki çeyreğe kıyasla artarak yüzde 7,29 seviyesine yükselmiştir. İç talepteki ve ekonomik aktivitedeki yavaş seyir enflasyonda sınırlı bir artışa neden olsa da, gıda ve tütün ürünlerindeki fiyat artışları enflasyonun artmasına sebep olmuştur. Yılın ikinci çeyreğinde işlenmemiş gıda fiyatları ve hizmetlerdeki artış ile yüzde 8,30

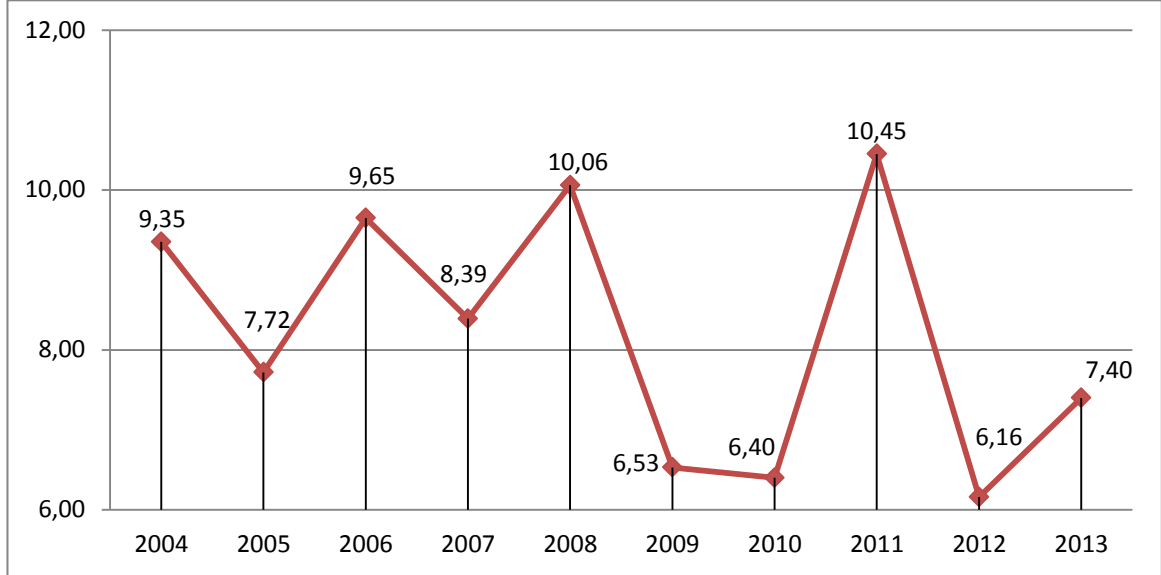
olarak gerçekleşmiştir. Üçüncü çeyrekte ise işlenmemiş gıda fiyatlarındaki olumlu seyir ve Türk Lirasında yaşanan değer kaybının etkisiyle yüzde 7,88 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılı son çeyreğinde ise enerji fiyatlarındaki düşüşün olumlu katkı yapmasıyla 7,40 olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2014 – 2016 OVP’de 2013 yılı için yüzde 6,8 enflasyon oranı hedeflenmiştir.

2013 yılı Mayıs ayından itibaren küresel ekonomilerdeki para politikalarına ilişkin artan belirsizlik karşısında TCMB, temkinli bir para politikası uygulamıştır. Bu doğrultuda belirsizliklerin olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla ek parasal sıkılaştırma uygulanmıştır. Buna yönelik olarak da 2013 yılı başından sonuna kadar Merkez Bankası tarafından, politika faizi yüzde 5,5’ten yüzde 4,5 düzeyine indirilmiştir. Merkez Bankası borçlanma faiz oranı yüzde 5’ten yüzde 3,5’e, borç verme faiz oranı yüzde 9’dan yüzde 7,75’e, açık piyasa işlemleri çerçevesinde piyasa yapıcısı bankalara repo işlemleri yoluyla tanınan borçlanma imkânı faiz oranı ise yüzde 8,5’ten yüzde 6,75’e indirilmiştir. Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde, borç verme faiz oranı yüzde 12’den yüzde 10,25’e indirilmiştir.

TCMB’nin döviz kuru ve faize yönelik attığı adımlar ekonomik büyüme başta olmak üzere birçok makroekonomik göstergede belirleyici olmuştur. 2013 yılında faizde yapılan değişiklikler ve kuru dengelemek için yapılan döviz satım ihaleleri ile TL’nin değeri korunmaya çalışılmış ve sermaye çıkışları önlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye’nin bir avantajı da kredi notunda gerçekleşen iyileşmelerdir. Ayrıca bankaların güçlü sermaye yapısı ve sağlam kamu maliyesi göstergeleri 2009 yılı son çeyreğinden itibaren devam eden ekonomik büyüme sürecinin devamına önemli katkılar sağlamıştır. Bu durum kamu maliyesindeki sıkı tutumun devam ettirilmesini gerektirmektedir. Böylece ekonomide kırılma unsuru olan gelişmelerin etkisi minimize edilecek iç ve dış şoklara karşı dayanıklılık korunacaktır.

ENFLASYON ORANI (%)

Kaynak: TÜİK